

De start van het dekseizoen

Foto: Arnd Bronkhorst

Foto: René van Bakel

n Drs. Hans van Gils

In 1984 als dierenarts afgestudeerd in Utrecht.
Sinds 2000 Erkend Paardendierenarts.

De Hoefslag publiceert maandelijks een artikel waarin een veterinair onderwerp wordt behandeld. Deze artikelen zijn geschreven door de vijf Erkende Paardendierenartsen van Dierenartsenpraktijk Moergestel. Deze vijf paardendierenartsen werken vanuit een klassieke, reguliere geneeskunde en volgen de moderne ontwikkelingen op de voet. Elke paardendierenarts heeft zich vanuit eigen interesse in een of meerdere onderdelen van de veterinaire geneeskunde bekwaamd. De veterinaire werkzaamheden zijn op basis van die interesse verdeeld. De auteur van dit artikel richt zich op reproductie en internistische aandoeningen. Daarnaast houdt hij zich voor de kliniek bezig met managementtaken. Van Gils vindt het prachtig om paardenmensen met allerlei achtergronden te kunnen helpen.

Als het voorjaar zich voorzichtig aandient met een eerste mooie dag in maart, gaat voor veel fokkers ineens de alarmbel rinkelen. Er moet met spoed een partner voor hun jonge maidenmerrie of gust gebleven oudere dier gezocht worden, want het dekseizoen is zo weer voorbij! Eigenaren van drachtige fokmerries worden wat dat betreft pas wakker als het veulen geboren is. Dan moet er met een dag of tien weer geïnsemineerd worden, dus welke hengst kiezen we dit jaar? Niet alleen de hengstenkeuze is belangrijk, de merriebegeleiding mag zeker niet vergeten worden. In dit artikel enige tips en adviezen voor drie groepen dieren: maiden (maagdelijke), gust gebleven en veulenmerries.

Paarden maken hun puberteitsperiode door als jaarling; theoretisch kan een merrie dus als tweejarige al gedekt worden. Overigens, indien veulens in de winterperiode in een loopstal gehouden worden met hengsten en merries door elkaar, kan soms al eens een vruchtbare dekking plaatsvinden! Of een tweejarige merrie geschikt is om te insemineren hangt vooral af van de ontwikkeling; natuurlijk zal zij cyclisch moeten zijn en bovendien moet de optredende hengstigheid ook afsluiten met een eisprong. Maar daarnaast is het goed om te weten dat drachtigheidshormoon een versnelde sluiting zal geven van de groeischijven van de lange botten; vooral bij een zeer grote tweejarige merrie is drachtigheid dus een goede methode om de uiteindelijke schofthoogte wat te drukken. Normaliter zullen de meeste jonge merries pas aangeboden worden voor KI of dekking in het voorjaar dat zij drie worden. Nu is een paard een zogenaamde 'season-breeder', dit betekent dat de meeste merries in het najaar stoppen met hengstig worden en de cyclus pas in het voorjaar weer op gang komt. Dit fenomeen heeft vooral te maken met daglengte; als de dagen beginnen te lengen, zal een regelmechanisme in de hersenen (hypofyse) ervoor zorgen dat de merrie in het

vroeg voorjaar weer hengstig wordt. Het moment van hengstig worden is individueel bepaald, maar wordt ook gestuurd door andere invloeden zoals zacht weer (omgevingstemperatuur!), conditie (voer!) etc.

Hoe verder het voorjaar vordert, des te meer merries zullen hengstig worden. En, belangrijker nog voor fokkers, op het einde van zo'n hengstigheid een eisprong (ovulatie) hebben. In februari of maart is een hengstigheidperiode van veertien dagen helemaal niet uitzonderlijk, maar gaandeweg het seizoen zal de lengte van de periode dat een merrie staat voor een hengst afnemen tot soms maar drie tot vier dagen.

Al deze overwegingen meenemend, is het algemene advies voor een maiden, twee- of driejarige merrie om af te wachten tot de periode van echt voorjaarsweer (april?) en pas te dekken als er één (of twee) goed groeiend(e) eitje(s) (follikels) aanwezig is/zijn. Wel is het raadzaam om van te voren reeds de hengstigheidperiodes te controleren met een schouwhengst. Zo kan men inschatten of er sprake is van regelmaat (een regelmatige cyclus van drie weken duidt normaal gesproken op hengstigheden met eisprong op het einde) en kan men de lengte van de hengstigheid proberen te voorspellen. Vooral bij pony-

en koudbloedrassen is het beter om te wachten tot half mei, omdat onder onze Nederlandse weersomstandigheden bij deze rassen voor die tijd zelden vruchtbare hengstigheden gevonden worden.

De guste merrie

Wat voor maidendieren geldt, is ook van toepassing op guste merries. Pas na het lengen van de dagen zal op enig moment in het voorjaar de hengstigheid weer doorkomen. Maar waar het voor maiden merries wenselijk is om de dierenarts in te schakelen om zeker te weten of er een eisprong komt, is het voor guste gebleven paarden een must om ze te laten onderzoeken voor er gedekt of geïnsemineerd wordt! Guste merries zijn namelijk leeg gebleven, en daar is een reden voor. Die redenen kunnen velerlei zijn; misschien was het sperma van onvoldoende kwaliteit; te ver doorverdund, te lang na afname of misschien heeft de hengst een ziekte doorgemaakt. Misschien was het moment van dekken of insemineren niet ideaal gekozen (liefst namelijk vlak voor de eisprong) en - vooral belangrijk - misschien is er wel iets met de merrie aan de hand! In geval van bijvoorbeeld een baarmoederontsteking of bij luchtzuigen kan de dierenarts het plan rond het dekken bijstellen door een behande-

Foto's: Arnd Bronkhorst

Het is raadzaam om de hengstigheidperiodes te controleren met een schouwhengst. Zo kan men inschatten of er sprake is van regelmaat.

Niet alleen de hengstenkeuze is belangrijk. De merriebegeleiding mag zeker niet vergeten worden om tot een optimaal resultaat te komen.

ling en/of operatie. Daarbij is het goed om te weten dat deze ingrepen in maart eigenlijk een beetje mosterd na de maaltijd zijn. Het najaar was een veel betere periode geweest om onderzoek te doen bij een gust gebleven merrie. Behandeling kan dan optimaal gebeuren zonder tijdsdruk van het dekseizoen. Gelukkig zijn zeker niet alle lege merries probleemgevallen. Laat ze toch altijd nakijken voor het dekseizoen. Verstandig is te vragen naar reële kansen op drachtigheid na een eventuele behandeling, en bedenk dat dit getal slechts een schatting is.

De veulenmerrie

Na 330 dagen wachten is het zover; het langverwachte veulen wordt geboren! Het tijdstip van de geboorte is niet exact vast te stellen. Er zit een enorme spreiding rond die 330 dagen, zonder dat er sprake hoeft te zijn van een afwijking. Twee of zelfs drie weken te vroeg of, aan de andere kant, tot wel vijf weken langer dan elf maanden; het kan allemaal nog een volkomen normaal veulen opleveren. Bij een vroeggeboorte van meer dan tien dagen is het aan te raden om na de geboorte de gezondheid van het veulentje na te laten kijken, ook al lijkt het dier al meteen goed te drinken. Bij een normale geboorte zal de tijdsduur van het breken van de waterblaas tot en met de uitdrijving van het veulen kort zijn; ongeveer een half uur of soms korter. Hulp van buitenaf is pas nodig wanneer het langer gaat duren of er niet twee hoefjes en een neusje in de geboorteweg verschijnen; jaag de merrie dan in de benen en stap ermee rond tot de gewaarschuwde deskundige hulp (de dierenarts) ten tonele verschijnt. Nadat het veulen ter wereld is gekomen, begint de nageboortefase. Normaal gesproken zal binnen een uur de moederkoek ook loskomen. Controleer deze zelf of laat ze controleren. Als u de nageboorte uitlegt, moet deze eruit zien als een panty, met twee dichte voetjes dus! Indien na twee uur de nageboorte niet of onvolledig is afgedreven, is het nodig om de dierenarts te bellen.

Een merrie die 'luchtzuigt', is met een eenvoudige operatie dicht te zetten, waardoor de kans op drachtigheid zal normaliseren.

Als ook de nageboortefase normaal verloopt, zal na een normaal puerperium (de eerste week na de geboorte) met maximaal drie dagen enige roodbruine uitvloeiing de veulenhengstigheid zich aandienen, rond de 9^e tot 10^e dag. Deze veulenhengstigheid treedt eigenlijk altijd op, ook midden in de winter, en loopt normaliter ook af met een eisprong. Of deze hengstigheid gebruikt kan worden voor inseminatie heeft uiteraard te maken met een normaal verlopen geboorte en puerperium. Bij complicaties nooit insemineren in deze periode! Ook de historie van de individuele merrie is belangrijk. Een zestienjarige merrie die probleemloos elk jaar drachtig wordt in de veulenhengstigheid kan waarschijnlijk best dat jaar weer in de veulenhengstigheid opnemen, terwijl een tienjarig dier dat nog nooit drachtig is geworden van een inseminatie op de tiende of elfde dag, dat ook niet dan ineens wel zal doen. Het nadeel van een veulenhengstigheid is namelijk dat de baarmoeder maar erg weinig tijd heeft om van enorme 'zak' tot normale proporties ineen te schrompelen. Zeker bij merries die urine blijven verliezen in de eerste week/weken na de geboorte is dekken in de veulenhengstigheid zinloos; afwachten tot dit

Een normale nageboorte heeft twee 'broekspijpen met voetjes'. Aan de linkerkant zit het gat waardoor het veulen uit de moederkoek is gekomen.

fenomeen verdwenen is, is gelukkig een goede benadering van het probleem. Een goed alternatief voor de veulenhengstigheid is een zogenaamde geïnduceerde veulenhengstigheid. Door de merrie met een hormoon-injectie te behandelen op negentien à twintig dagen na het veulenen (lees: minimaal acht dagen na de eisprong) wekt men meestal een goede hengstigheid met eisprong op en heeft de baarmoeder langer tijd om te herstellen.

Deskundig onderzoek van uw kostbare fokmerrie met echo, eventueel slijmmonsteronderzoek en andere technieken, heeft toegevoegde waarde om de kansen op drachtigheid te vergroten. Bedenk daarbij, dat per bovengenoemde categorie andere overwegingen een rol spelen. Maar de basis voor resultaat is nog steeds zorgvuldig schouwen; dit behoort te gebeuren met een hengst en is niet helemaal ongevaarlijk. Laat het daarom uitvoeren door vakmensen! Ik wens u een vruchtbaar seizoen toe! <

Volgende maand komen de problemen rondom de geboorte van een veulen aan bod.